

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертаційну роботу *Бойченка Вадима Сергійовича*
на тему «Соціальна інфраструктура в системі забезпечення людського розвитку міста», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика

Актуальність теми дослідження

Соціальна інфраструктура є однією з ключових складових економіки, від міри її доступності, розгалуженості та якості надання послуг залежить життєдіяльність людей, комфортність проживання та наявні можливості людського розвитку, які в свою чергу виступають рушійною силою економічного зростання країни.

У сучасних умовах децентралізації, процеси управління розвитком соціальної інфраструктури здебільшого переходять на локальний рівень міст, селищ та територіальних громад. Це створює можливості для максимального наближення послуг соціальної сфери до потреб громади, її споживчих інтересів та пошуку оптимальних інструментів вирішення наявних проблем. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання пошуку механізмів регулювання соціальної інфраструктури на рівні міста, з метою забезпечення належних умов для людського розвитку.

Зазначене зумовлює своєчасність та затребуваність наукового дослідження В.С. Бойченка, що спрямоване на обґрунтування теоретико-методологічних засад і розробку науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення людського розвитку міста шляхом удосконалення його соціальної інфраструктури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація В.С. Бойченка виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Донецького національного університету імені Василя Стуса за темами: «Регулювання соціально-економічного розвитку України: людський вимір» (номер держреєстрації 0111U008157, 2011–2015 рр.); «Інтегрований розвиток територій: кадрова, маркетингова та інноваційна складові» (номер державної реєстрації 0117U006342, 2017–2020 рр.); «Методологія конвергентного менеджменту інноваційного розвитку регіональних економічних систем» (номер державної реєстрації 0117U004138, 2017–2021 рр.).

У межах зазначених тем, дисертантом здійснено комплексне теоретико-методологічне дослідження сутності категорії соціальна інфраструктура окреслено його ключових характеристики та роли в системі забезпечення

людського розвитку; розроблено методологію розрахунку рівня людського розвитку міста; запропоновано заходи, щодо удосконалення системи програмного та інформаційного забезпечення процесу модернізації соціальної інфраструктури міста.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації В. С. Бойченка, є достатньо обґрунтованими, що підтверджується опрацюванням значної кількості праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації по тематиці дослідження, належною апробацією результатів дослідження. Рівень проведеного дослідження дає можливість стверджувати про глибоку обізнаність дисертанта з науково-практичними розробками провідних зарубіжних вчених щодо вивчення проблематики модернізації соціальної інфраструктури міста.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи України, міжнародні норми та стандарти надання соціальних послуг, офіційні матеріали органів державної влади (Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти та науки, Міністерства охорони здоров'я), дані Державної служби статистики України, Муніципальна статистика, дані соціологічних опитувань, монографічна та періодична література, результати власних досліджень автора.

В. С. Бойченко грамотно використав багато методів наукового дослідження, а саме: системного аналізу - при узагальненні і вивченні категоріального апарату, визначенні змісту та основних рис категорії соціальна інфраструктура; прогнозних оцінок - при побудові моделей розвитку окремих складових соціальної інфраструктури міста; узагальнення при дослідженні закордонного досвіду брендування територій та особливостей побудови соціального бренду міста в системі людського розвитку; економіко-статистичного аналізу - при оцінці тенденцій розвитку соціальної інфраструктури міста, його якості та рівня задавленості населення послугами, які вона надає та інтегрально - рейтингової оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури окремих міст України; структурно-функціонального - при розробці напрямів вдосконалення соціальної інфраструктури міста та побудові механізму забезпечення його розвитку); проектного - при розробці програмних та промоційних заходів направлених на забезпечення людського розвитку міста.

Використання зазначеного інструментарію дослідження дало змогу дисертанту вирішити поставлені завдання і сформулювати обґрунтовані

висновки, зокрема дослідити категорійний апарат соціальної інфраструктури, його складові елементи, сформувати відмінності між соціальною інфраструктурою країни та міста, надати авторське визначення поняття «соціальна інфраструктура»; визначити місце та роль соціальної інфраструктури в забезпеченні людського розвитку міста, сформувати чинники його впливу; розглянути зміст та поняття соціального брендингу та його ролі в формуванні сучасного міста; провести комплексну оцінку стану розвитку соціальної інфраструктури на основі об'єктивних та суб'єктивних показників, визначити рівень задоволеності жителів міста якістю соціальних послуг; розробити методологічні підходи до оцінки рівня людського розвитку на рівні міста, провести скринінг рівня людського розвитку міст України та побудувати на його основі відповідний рейтинг; побудувати механізм розвитку соціальної інфраструктури міста, розробити заходи щодо покращення його рівня, оцінити ризики їх реалізації; побудувати програмні заходи щодо забезпечення людського розвитку міста та інформаційної підтримки функціонування соціальної інфраструктури міста.

Достовірність та обґрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи В.С. Бойчекно підтверджується також їх апробацією на науково-практичних конференціях, публікаціями у наукових фахових виданнях, за кордоном, у наукових періодичних виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, використанням у практичній діяльності державними установами і закладами, підприємствами, а також у навчальному процесі.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна

Результати проведених автором наукових досліджень характеризуються новизною, що полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад і розробці науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення людського розвитку міста шляхом удосконалення його соціальної інфраструктури.

Проведене дослідження дає змогу сформулювати низку висновків і рекомендацій науково-теоретичного та практичного змісту.

Зокрема, слід відзначити удосконалений автором категорійний апарат дослідження, зокрема запропоноване визначення поняття «соціальна інфраструктура міста», який в авторському трактуванні розглядається як комплекс матеріальних об'єктів та нематеріальних складових (програмні інструменти соціальної спрямованості, модернізація системи муніципального адміністрування, промоційні заходи, спрямовані на актуалізацію чинників, що забезпечують відчуття комфорту та безпеки), які створюють умови для збалансованого людського розвитку у відповідності до поточних та

перспективних потреб громади (с.31, 32) та «Людський розвиток міста», що визначається як стратегічний та тактичний орієнтир розвитку міста, який втілює найвищу мету економічного, технічного, інфраструктурного прогресу та полягає в розширенні можливостей для задоволення потреб усіх членів громади (с.45). На відміну від наявних тлумачень, автор більш комплексно підходить до їх визначення створюючи теоретичне підґрунтя для розробки механізму управління соціальною інфраструктурою міста в контексті забезпечення людського розвитку. З точки зору поглиблення теоретичного підґрунтя дослідження сфери соціальної економіки та політики автором визначено чинники прямого та опосередкованого впливу соціальної інфраструктури на можливості людського розвитку в місті, що може слугувати підставою для обґрунтування пріоритетів стратегічного розвитку та дослідження загроз впливу соціального характеру на розвитку людських ресурсів (с. 47-55).

Автором запропоновано модель формування соціального бренду міста, яка демонструє спектр взаємозв'язків між муніципалітетом, громадою та іншими суб'єктами соціальної сфери з метою реалізації ключової мети соціального бренду - створення комфортних умов для життя й людського розвитку та забезпечення трансформації сприйняття міського простору як безпечного, комфортного та перспективного. Особливістю запропонованої моделі є специфікація унікальних цілей стейкхолдерів за групами та контрольними індикаторам, а також формами впливу на створення балансу економічного, соціального, культурного, індивідуального розвитку в системі маркерів міського простору (с.60-67).

Запропоновані автором методичні підходи до оцінки рівня людського розвитку міст безперечно мають наукову та практичну значущість. Їх застосування дає змогу здійснити поточний скринінг стану територіальних об'єктів з урахуванням двох рівнів оцінки: базового (накопиченого потенціалу для людського розвитку) та соціального (який характеризує рівень розвитку соціальної інфраструктури та соціального середовища у місті). Окрім того відмінною позитивною ознакою методики є використання для дослідження широкого спектру показників об'єктивного та суб'єктивного характеру, що, розширює спектр оцінювання і дає змогу більш реалістично побудувати оцінки, враховуючи сприйняття наявних умов розвитку жителями міста. Методика є універсальною для використання на різних рівнях муніципального моніторингу, що підтверджує її актуальність та затребуваність в умовах сьогодення (с. 112-123).

У роботі удосконалено механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста, який виступає дієвим інструментом створення умов для ефективного людського розвитку та передбачає впровадження комплексу

матеріальних, програмних, брендингових та адміністративних заходів, розроблених на основі проведення поетапного моніторингу стану та перспектив розвитку соціальної інфраструктури, здійсненні прогностичних оцінок розвитку з врахуванням ризиків їх реалізації та результатів зворотного зв'язку споживачів соціального послуг. Такий підхід дав змогу отримати більш комплексне уявлення щодо процесу розвитку соціальної інфраструктури та забезпечити його максимальну практичну орієнтованість (с. 152-178).

Вагомим результатом дослідження виступає побудована автором система програмного та інформаційного забезпечення процесу оновлення соціальної інфраструктури міста, яка, по-перше, включає заходи промоційного характеру, метою яких є суспільне усвідомлення поширення ідеї соціальної відповідальності в сфері людського розвитку; по-друге - комплексний перелік розроблених проєктних заходів спрямованих на створення умов комфортного проживання та людського розвитку у місті; по-третє, передбачає оцінювання рівня задоволеності споживачів соціальних послуг на основі алгоритму систематизації та задоволення скарг; по-четверте, створює додаткові можливості залучення коштів, зокрема, на соціальні проєкти та забезпечує підвищення рівня інформованості громади про хід процесів соціального інвестування в місті, що формує потенціал довіри в громаді (с. 179-213).

Все вищевикладене дає підстави зробити висновок, що поставлені автором мета та завдання дисертації виконані. Висновки, сформульовані у дисертаційній роботі, відповідають її змісту, підтверджують глибину та наукову оригінальність проведеного дослідження.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи

Теоретична цінність роботи полягає у розвитку теоретико-методологічних засад дослідження розвитку соціальної інфраструктури у системі забезпечення розвитку людського потенціалу. Практичне значення обумовлюють розроблені автором рекомендації щодо забезпечення людського розвитку міста шляхом удосконалення його соціальної інфраструктури.

Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, відрізняються новизною і створюють підґрунтя для подальших досліджень концептуальних засад формування соціальної інфраструктури міста, забезпечують методичну основу для оцінювання людського розвитку міста, відіграють важливу роль у розробці механізмів створення сприятливих умов для забезпечення можливостей людського розвитку у місті, шляхом наближення соціальної інфраструктури та соціальних послуг до потреб місцевої громади

Одержані у процесі дослідження результати – це методичні та практичні рекомендації щодо формування соціальної інфраструктури з врахуванням пріоритетів людського розвитку міста. Науково-методичні та практичні рекомендації знайшли застосування у практичній діяльності: Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України (довідка № 22/2-1322-19 від 22.03.2019 р.); Асоціації міст України (довідка № 3-47/1 від 14.07.2020 р.); Німецького представництва GIZ в Україні (довідка № 22012021 від 22.01.2021 р.); ТОВ «Делойт і Туш» (довідка №106 від 30.10.2020 р.); Донецького обласного центру зайнятості (довідка №02/3019/01-41-18 від 22.11.2018 р.); Донецької обласної державної адміністрації (довідка № 36/01 від 30.04.2018 р.); ПрАТ «Маріупольській металургійний комбінат імені Ілліча» (довідка № 18/166 від 30.04.2018 р.).

Окремі результати дослідження запроваджено у навчальний процес Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні дисциплін «Соціальна політика та людський розвиток», «Соціальна відповідальність» (довідка №1151/01-08/01.1.3 від 27.06.2018 р.) та Маріупольському державному університеті Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Стратегічне управління», «Бренд-менеджмент» (довідка №01-24/989 від 30.12.2020 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих роботах автора

Основні результати дослідження В.С. Бойченка, які покладено в основу його кандидатської дисертації викладено у 13 наукових працях, у тому числі 1 статті у періодичному науковому виданні інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (у співавторстві); 9 у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (із них 2 – у співавторстві); 3 публікації за матеріалами науково-практичних конференцій

Автореферат дисертації відображає її зміст та не містить положень, які не досліджені в роботі.

Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертації

1. Беззаперечним авторським здобутком є розроблений проєкт системи інформаційної підтримки розвитку соціальної інфраструктури міста (п. 3.3., рис. 3.14), яка за рахунок повноцінного виконання механізму його реалізації з дотриманням виокремлених принципів здатна забезпечити отримання низки короткострокових та довгострокових соціально-економічних ефектів. Однак,

залишаються питання щодо процедури реалізації цього проекту, суб'єктів, які будуть виступати його ініціаторами та адміністраторами, основних джерел його фінансування та забезпечення популяризації й затребуваності.

2. У п. 2.3 дисертації автором запропоновано методику розрахунку індексу людського розвитку міст, яка має наукову новизну та характеризується практичною значущістю для побудови рейтингових оцінок розвитку міст України й створення умов для людського розвитку в них. З метою оцінки наявних перспектив зростання досягнень міст автором пропонується еталонна модель індексу людського розвитку, що є цікавим методичним підходом оцінювання. Проте, потребують уточнення критерії, на основі яких автором були встановлені значення показників для розрахунку еталонної моделі людського розвитку міста.

3. У контексті проблем, що розглянуті автором у п. 2.1 дисертації, на наш погляд, недостатньо уваги приділено висвітленню питання порівняльної оцінки об'єктивних (статистичних) показників розвитку соціальної інфраструктури з іншими схожими за соціально-економічними та територіальними ознаками містами України.

4. Автор у п. 1.2 дисертації слушно визначає чинники прямого та опосередкованого впливу соціальної інфраструктури на людський розвиток міста. Враховуючи муніципальний контекст роботи доцільним було б розширити теоретичний базис визначенням чинників впливу в залежності від рівня управління соціальною інфраструктурою.

5. У п.1.3. дисертації автор наводить ґрунтовну модель формування соціального бренду міста, зазначаючи його важливість, основні інструменти впровадження та результати реалізації. Доповнюють теоретичний концепт запропоновані автором в п.3.2 заходи брендингового спрямування на розвиток соціальної інфраструктури міста та підтримки людського розвитку. Проте, слід зазначити, що викладення аналітичних та прогностичних результатів дослідження посилило би роботу, а автор показав би своє експертне бачення щодо поточного та перспективного рівня досягнення сформованості соціального бренду м. Маріуполь за визначеними критеріями.

Втім, необхідно зазначити, що вказані недоліки та зауваження в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а наявність дискусійних положень свідчить про її складність і актуальність.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Структура дисертаційної роботи логічна, традиційна: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана у науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладу результатів, оформленням вона відповідає встановленим вимогам. Зміст автореферату адекватно відображає основні положення дисертації.

Тема дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Загальний висновок

Дисертація В.С. Бойченка «Соціальна інфраструктура в системі забезпечення людського розвитку міста» є завершеним науковим дослідженням, містить нове вирішення актуального науково-практичного завдання, що полягає у розвитку теоретико-методологічних основ і розробки науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення людського розвитку міста шляхом удосконалення його соціальної інфраструктури. Обрану тему розкрито, мету досягнуто повністю, завдання роботи вирішено. Дисертаційна робота за змістом та науковим рівнем відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

На підставі проведеного аналізу доцільно зробити висновок, що дисертаційна робота «Соціальна інфраструктура в системі забезпечення людського розвитку міста» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Бойченко Вадим Сергійович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальності 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Офіційний опонент

член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової роботи
Інституту демографії та соціальних
досліджень імені М.В. Птухи
НАН України

О.В. Макарова